

Sosyal Darwinizm, Nazizm ve Hukuk İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme

Hakemli Makale

Çağatay ŞAHİN

Ar. Gör., Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı

İÇİNDEKİLER

Giriş	.567
I. Charles Darwin'in Görüşleri Hakkında Bir Değerlendirme	.567
II. Darwinizm'den Sosyal Darwinizm'e: Spencer ve Haeckel	.570
III. Sosyal Darwinizm'in Faşizm Özelinde Siyasi İdeolojilerle İlişkisi	.574
IV. Irk Yasaları Özelinde Sosyal Darwinizm ve Nasyonal Sosyalizm İlişkisi	.578
Sonuç	.581

ÖZET

Bu çalışma, Sosyal Darwinizm fikrinin Nasyonal Sosyalizm özelinde faşist ideolojiyle ilişkisinin hukuki boyutuna dair bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır. Darwin'in 1859'da yayımlanan eseri Türlerin Kökeni'nin ardından, evrime dair düşüncelerin sosyal hayatta da uygulanmasına dair geliştirilen fikirler tüm dünyada ağırlık kazanmış ve bu fikrin farklı ideolojilere teorik ve pratik alanda yansımaları olmuştur. Darwin'in eseri yayımlanmadan önce Sosyal Darwinizm'in en önemli temsilcilerinden Spencer'in ortaya koyduğu en uygun olanın hayatta kalması düşüncesi, öncelikle Spencer'in içinden geldiği liberal düşüncenin temsilcilerini etkilemiş; ardından anarşist ve faşist düşünürler arasında da karşılık bulmuştur. Bu açıdan özellikle faşist ideolojinin biyoloji ve genetik ile ilişkisi, Sosyal Darwinizm'in faşizmle bağlantısı incelenirken üzerinde durulması gereken bir noktadır. Özellikle Almanya ve İtalya'daki faşist partilerin yönetime gelmelerinin ardından Sosyal Darwinist düşüncenin meşruiyet alanı giderek artmış ve buna bağlı olarak hukuk alanında Naziler tarafından Irk Yasaları çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Darwinizm, Sosyal Darwinizm, Faşizm, Nasyonal Sosyalizm, Irk Yasaları.

ABSTRACT

An Essay on the Relationship of Social Darwinism, Nazism and Law

This study aims to show the relationship between fascism and Social Darwinism, specifically in National Socialism and its legal variations. After Darwin's masterpiece "Origin of the Species" published in 1859, ideas on evolution was spread and improved by his successors all over the world with the social variants and these thoughts affected the ideologies in theory and application. Before the publishing of "Origin of the Species", Spencer, one of the most remarkable philosophers of Social Darwinism and his thought "survival of the fittest" influenced especially the liberal ideology, anarchism and fascism. In this respect, the relationship between fascism and biology and genetics is an important point to be emphasized while examining the Social Darwinism and fascism relationship. Especially after the fascist parties came to power in Germany and Italy, the legitimacy field of Social Darwinism expanded and accordingly in legal area, the Nuremberg Laws (Nürnberg Gesetze) were enacted by the Nazis.

Keywords

Darwinism, Social Darwinism, Fascism, National Socialism, Nuremberg Laws.

GİRİŞ

Doğadaki yaşam mücadelesine ve evrime ilişkin görüşlerin 1859 yılında Charles Darwin tarafından sistemli bir şekilde ifade edilmesinin ardından bu teori üzerinden geliştirilen sosyal ve siyasi nitelikteki fikirler tüm dünyada yaygınlık kazanmıştır. Darwin'in çağdaşı olan Spencer, evrimin toplumsal olarak da gerçekleştiğine eserlerinde yer vermiş ve devletin bu hususta ne yapması gerektiğine ilişkin önemli görüşler ortaya koymuştur. Toplumdaki bireyler arasında en uygun olanın hayatta kalması ifadesinin Spencer tarafından ortaya konulmasının ardından ortaya çıkan görüşler, başta İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere birçok ülkede geçerlilik kazanmıştır. Bir kavram olarak Spencer ile birlikte anılan Sosyal Darwinizm'in, Almanya'da yaygınlık kazanmasında ise ünlü düşünür Haeckel'in görüşleri etkili olmuştur. Haeckel de hukuku ve devleti Sosyal Darwinist bir perspektifle düzenlemek gerektiğini ifade etmiştir. Doğa bilimlerindeki gelişmelerin siyasi, ekonomik ve sosyal alanda da uygulanabilir olduğuna ilişkin iddialar, on dokuzuncu yüzyılda siyasi ideolojiler tarafından da sahiplenilmiş ve bu kavram siyasi ideolojiler tarafından birbirlerinden farklı şekilde yorumlanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde Darwin'in görüşlerine yer verilecek, Darwin'in görüşlerinin ortaya çıkmasında etkili olmuş Malthus'un nüfus ve topluma dair görüşleri bu başlıkta ele alınacaktır. İkinci başlıkta Sosyal Darwinizm kavramının en önemli düşünürü olan Spencer'in topluma ve hukuka ilişkin görüşleri değerlendirilecektir. Bu değerlendirmenin ardından Alman Sosyal Darwinizmi'nin önemli düşünürü Haeckel'in ifadeleri vurgulanacak, ardından Nazi döneminin ünlü bilim adamı Konrad Lorenz'in hayvanlarda ve insanlardaki tür içi mücadeleye ilişkin görüşleri bu hususta incelenecektir. Üçüncü başlık ise Sosyal Darwinizm'in siyasi ideolojiler ile ilişkisini konu alacak ve başta faşizm olmak üzere, liberalizmin ve anarşizmin Sosyal Darwinizm'le kurdukları ilişki bu kapsamda değerlendirilecektir. Faşizmin ve Nazizm'in ırk temelinde Sosyal Darwinizm'le kurdukları ilişkinin karşılaştırılmasının ardından son bölümde çalışma, Nazi Irk Yasaları'nın bu kavram üzerinden değerlendirilmesiyle tamamlanacaktır.

I. Charles Darwin'in Görüşleri Hakkında Bir Değerlendirme

İngiliz düşünür Charles Darwin (1809-1882) kendisine gelinceye dek kurgusal olarak açıklanma girişimlerinde bulunmuş evrim ve dönüşüme dair fikirleri kesin bir bilimsellik kavuşturmuş önemli bir bilgin olarak kabul edilmektedir¹. İlkçağ'da Anaksimandros ve Herakleitos'tan başlayarak iki bin yıldan fazla bir süredir ortaya konan yaşamın gelişimine ve değişimine dair fikirler, sürekli bilim dünyasını meşgul etmiş ve Darwin'in teorisi bu çalışmaların önemli bir dönüm noktası olmuştur². Yaşamın evrimi fikrinin sistemli bir teori içerisinde Darwin tarafından savunulması, hem doğa bilimlerinin hem de

1 HANÇERLİOĞLU, Orhan, **Felsefe Sözlüğü**, 5. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, **1979**, s. 64.

2 ŞENGÖR, A. M. Celal, **Yaşamın Evrimi Fikrinin Darwin Döneminin Sonuna Kadarki Kısa Tarihi**, 1. Basım, İTÜ Yayınevi, İstanbul, **2004**, s. 129. Şengör'e göre Latince'deki evolvere kelimesi ile Almandaki entwicklung kavramı, Türkçedeki evrim ifadesini karşılamamaktadır; birinde kavram tek yönlü ve ilerlemeyi imlerken, diğeri çift yönlü ve salınım içinde olmak anlamına gelmektedir. ŞENGÖR, **2004**, s. 32.

sosyal bilimlerin önemli fakat son derece tartışmalı noktalarından biri haline gelmiştir³. Darwin'in teorisine göre, insanı içine alan canlı doğa evrimle oluşmuştur ve bu evrimin itici gücü yaşam kavgası ve bunun sonucu olarak da doğal seçilimdir⁴. Bu mücadelenin büyük oranda bütün canlı varlıkların çoğalma eğiliminde olmalarına ilişkin bir doğal sonuç olduğunu söyleyen Darwin, *Türlerin Kökeni'nde şunları ifade etmektedir:*

"Var olma savaşı, bütün organik varlıkların büyük oranda çoğalma eğiliminde olmasının kaçınılmaz sonucudur. Doğal ömrü boyunca birçok yumurta ya da tohum üreten her yaratık, ömrünün bazı dönemlerinde, bazı mevsimlerde ya da olağandışı yıllarda yıkıma uğrar; yoksa sayısı geometrik dizi ilkesine göre öylesine aşırı bir hızla artardı ki, dölleri hiçbir ülke besleyemezdi. Bundan ötürü, yaşayabilecek olandan daha çok birey üretildiği için, var olma savaşı her durumda, bir bireyle aynı türden başka bireyler arasında, aynı türlerin bireyleri arasında, ya da fiziksel yaşam koşullarına karşı vardır⁵."

Darwin yaşam mücadelesini evrim üzerinden açıklamakta ilk değildir. Darwin'in ünlü eserinden önce Endonezya ve Malezya'daki gözlemleriyle *Yeni Türlerin Ortaya Çıkışını Belirleyen Yasa* isimli bir makale kaleme alan Alfred Russell Wallace'ı da burada anmak gerekmektedir ki, birçok bilim tarihçisi bu kurama *Darwin-Wallace Evrim Kuramı* adını vermektedir⁶. Darwin'den önce 17. yüzyılın başından itibaren ünlü doğa tarihçisi Comte de Buffon, Georges Cuvier ve Jean Baptiste Lamarck evrime ilişkin önemli tezler geliştirmiş ve Darwin'in dedesi Erasmus Darwin tarafından türlerin sabit olmayıp zaman içinde değiştiği savunulmuştur⁷. Darwin ise önceki açıklamalardan farklı olarak hayatta kalıp çoğalabilecek sayıdan daha fazla organizma türediği için yaşam mücadelesinin oluştuğunu ve bu mücadelede daha iyi tasarlanmış, daha zeki, verimli ve mücadeleye daha uygun şekilde gelişen organizmaların kendilerinden aşağı olan türlerden daha fazla döl bırakacağını evrimsel değişim üzerinden açıklamıştır⁸. Darwin *Türlerin Kökeni'nden* sonra yazacağı *İnsanın Türeyişi* isimli eserinde doğal seçim ile ilgili şunları ifade eder:

"Bütün hayvanlar kendi geçim araçlarından daha çok çoğalma eğilimine sahip olduğuna göre, insanın ataları da böyle idi, bu zorunlu olarak doğal seçmeye ve var olma savaşına yol açar (...) Yabanıl insanların ve dört ayaklıların pek çoğunun alışkanlıklarına bakarak, yalnız ilkel insanın değil, onun

3 STEFFOF, Rebecca, **Charles Darwin - Evrim Devrimi**, (Çev. İ. B. Kalınyazgan), 5. Basım, TÜBİTAK Yayınları, Ankara, **2008**, s. 113.

4 Darwinizm veya Darwincilik; Dirviniye, Darveniye, İstihaliye ve Darwin nazariyesi gibi kavramlarla da çeşitli karşılıklara sahip olmuştur. HANÇERLİOĞLU, **1979**, s. 64.

5 DARWIN, Charles, **Türlerin Kökeni**, (Çev. Ö. Ünalın), 2. Basım, Onur Yayınları, Ankara, 1976, s. 88.

6 Darwin'in yakın arkadaşları Lyell ve Hooker Darwin'in de onayıyla Darwin-Wallace evrim kuramının Londra'daki bir doğa tarihi kuruluşunda sunulmasını sağlamışlardır, sunum Darwin'in 1844 ve 1857 tarihli eserinden ve Wallace'in makalesinden oluşmaktadır. STEFFOF, **2008**, s. 90-91.

7 STEFFOF, **2008**, s. 69. Ayrıca bu konuda detaylı bilgi için bkz. ŞENGÖR, **2004**, s. 70-99.

8 Sonraki sayfalarda açıklayacağımız gibi Darwin, doğal seçimle evrim düşüncesinin Thomas Malthus'un nüfusa dair eserlerini okuduktan sonra oluştuğunu ifade etmiştir. LEWONTIN, Richard C., **İdeoloji Olarak Biyoloji**, (Çev. C. Adanur), 1. Basım, Kolektif Kitap, İstanbul, **2015**, s. 20-21.

maymuna benzer atalarının bile, toplu yaşadıkları söylenebilir. Tam anlamı ile toplumsal hayvanlarda, doğal seçme bazen, kamuya yararlı olan değişimlerin alıkonması ile bireyleri etkiler. En uygun yaratılıştaki bireyleri çok olan toplum sayıca artar ve tek tek üyelerinin her biri aynı toplumun öbür bireyleri üzerinde hiçbir üstünlük kazanmasa bile, daha az uygun bireyler alt edilir⁹."

Doğada kendini açıklıkla göstermeyen bir yaşam mücadelesinin olduğunu ifade eden Darwin'e göre, "aşağı yukarı bütün erkek kuşlar aşırı dövüşkendir, birbirleriyle dövüşürken gagalarını, kanatlarını ve bacaklarını kullanırlar¹⁰". Darwin; diğer şahinlerden hızlı uçan bir şahinin, gagası daha kalın bir ispinoz kuşunun ve diğer sedir ağaçlarından daha fazla güneş ışığı aldığından daha uzun olan bir sedirin bu üstünlükleriyle diğerlerinden daha uzun yaşayacağını ve daha çok yavru yapacaklarını ifade etmektedir ve kalıtım yoluyla bu olumlu nitelikler sonraki kuşaklara aktarılacaktır¹¹. Darwin "Seksüel Seçme" isimli eserinde, yaşam mücadelesinin yalnızca hayvanlarda değil, insanlarda da sürdüğünü ayrı başlıklar içerisinde belirtmekte ve barbar-uygar toplumlar arasında mücadelenin önemini açıklamaktadır:

"Erkeğin kadına oranla daha büyük iriliğinin ve kuvvetinin, geniş omuzları, daha gelişmiş kasları, vücudunun sert ana çizgileri, daha gözü pekliği ve kavgacılığı ile birlikte onun yarı-insan erkek atalarından soyaçekime bağlı olduğundan pek az kuşkulunabilir. Bununla birlikte, bu ırklar, insanın uzun yabanıllık çağı boyunca, en kuvvetli ve en atak erkeklerin gerek genel yaşama savaşında ve gerekse karıları için dövüşlerdeki başarılarıyla saklanmış ya da hatta pekiştirilmiştir. Bu başarı, onların daha az kayırılmış kardeşlerinden pek daha çok döl bırakmalarını sağlamıştır¹²."

Darwin, 1838 yılında İngiliz din adamı ve ekonomist Thomas Malthus'un Londra'nın kalabalık ve yoksul mahallelerindeki sefaleti araştırırken yazdığı *Nüfus Üstüne Bir Deneme (An Essay on the Principle of Population)* kitabını okumuş ve kontrolsüz üremenin gıda kaynaklarından daha hızlı artışının bir hayatta kalma mücadelesini doğuracağı fikrinden etkilenmiştir¹³. Bu çalışmasında Malthus, nüfus ve gıda kaynakları arasında bir ilişki kurar ve nüfusun, denetlenmediği takdirde, geometrik oranda artış göstermesi halinde yiyeceğin de aritmetik bir oranla artış göstereceğini ifade eder¹⁴. Malthus,

9 DARWIN, Charles, **İnsanın Türeyişi**, (Çev. S. Belli), 1. Basım, Onur Yayınları, İstanbul, **1975**, s. 87-88.

10 Darwin'e göre özellikle serçe, nar bülbülleri ve kolibriler en dövüşe yatkın kuşlar arasındadır. DARWIN, Charles, **Seksüel Seçme**, (Çev. S. Belli), 1. Basım, Onur Yayınları, İstanbul, **1977**, s. 206.

11 STEFFOF, **2008**, s. 76-77.

12 DARWIN, **1977**, s. 463-464.

13 STEFFOF, **2008**, s. 77.

14 MALTHUS, Thomas, **An Essay on The Principle of Population**, 1. Basım, Gece Kitaplığı, Ankara, **2014**, s. 15.

türlerin kendilerine gerekli olan gıdanın artış hızından daha büyük bir hızla çoğaldıklarını ve doğanın sunduğu kaynakların besleyebileceğinden daha fazla organizmanın ürediğini iddia etmektedir ve buna bir sınır konmazsa kısa sürede, hayatta kalmak için gerekli kaynaklardan daha fazla organizmanın meydana geleceğini ifade etmektedir¹⁵. Malthus bu açıdan yoksulluk üzerine çözümler geliştirir. Bu çözüme göre yoksullar yaşam koşullarının düzeltilmesi halinde evlenebilecekler, evlenme öncesi ise olabildiğince cinsel birleşmeden kaçınacaklardır; zira kendi durumunu düzeltmeden çocuk yapan yoksulun çocuğu da yoksulluktan etkilenecektir¹⁶. Sonuç olarak Darwin'den önce yaşam mücadelesinin kaçınılmazlığını topluma bakarak açıklayan Malthus, Darwin'i ve 19. yüzyıl liberalizmini önemli şekilde etkilemiştir. Sonraki başlıkta Sosyal Darwinizm üzerinde durulacak ve Sosyal Darwinist düşünceyi savunan düşünürlere yer verilecektir.

II. Darwinizm'den Sosyal Darwinizm'e: Spencer ve Haeckel

Bu başlık altında ilk olarak Sosyal Darwinizm'in kavramsal içeriğinden bahsetmek gerekmektedir. Darwin'in kendisi, evrime ilişkin görüşlerini sadece doğayı temellendirmek amaçlı uygulamışsa da Darwinci görüşler Darwin henüz ölmemişken sosyal ve siyasi alanda yeni teorilerin oluşumuna aracılık etmiştir¹⁷. Özellikle 19. yüzyılın sonlarına doğru Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de toplumda en uygun olanların hayatta kalması düşüncesine dayalı fikrin teoriden eyleme geçtiği görülmektedir. Bu hareketin en çok desteklediği fikir ise bir bütün olarak insanların genetik niteliğini yükseltmeyi, zorunlu kısırlaştırmayı, toplumdaki iyi ırkları bir seçimle çoğaltmayı amaçlayan öjeni hareketi olmuştur¹⁸. Bununla birlikte Darwin'in yukarıdaki eserlerinde de yer verildiği üzere Darwin, insan türü içerisinde evrimin olmadığını söylememiş değildir; ancak devlet ve toplumun bu yönde değiştirilmesi gerektiğini bir sosyal mühendislik izahıyla dillendirmemiştir.

Toplumdaki ırk niteliğini yükseltmek, zihinsel ve fiziksel açıdan üstün insanların artmasını sağlamak ilkçağ'dan bu yana kendini göstermekte olan bir fikirdir. Örneğin Platon'un "*Devlet*" isimli eserinde şu ifadeler önem taşır: "(...) her iki cinsin de en iyilerinin en fazla, en kötülerinin de en az çiftleşmeleri gerekir. Ayrıca en kötülerin değil, en iyilerin çocuklarını büyütmeliyiz ki, sürünün cinsi bozulmasın."

15 STEFFOF, 2008, s. 75.

16 Malthus ile ilgili tezinde Turanlı, Malthus'un tezinin ortaya atıldığı yer olan İngiltere'de doğrulanmadığını, ancak az gelişmiş ülkeler konusunda Malthus'un görüşlerinin son derece doğru tespitler olduğunu ifade etmektedir. TURANLI, Rona, **Malthus'un Nüfus Kuramı ve Az Gelişmiş Ülkelerde Nüfus Sorunu**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1977, s. 141-144.

17 HEYWOOD, Andrew, **Siyasi İdeolojiler**, (Çev. A. K. Bayram, Ö. Tüfekçi, H. İnaç, Ş. Akın, B. Kalkan), 5. Basım, Liberte Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 67

18 Bu hareketin yakın zamanlardaki tartışmaları ile ilgili olarak Marshall, doğal seçilimin toplumda ağır bir süreçle ilerlemesine karşılık bu sürecin hızlandırılması fikrinin ağırlık kazandığını ifade etmektedir. MARSHALL, Gordon, **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çev. O. Akınbay, D. Kömürçü), 2. Basım, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2005, s. 130. Darwin'in Malthus, Spencer ve Wallace gibi düşünürlerle karşılaştırıldığında dönemi ve sınıfının bir yansıması olduğunu ifade eden Diane Paul ise, Türlerin Kökeni'nin yayımlanması ile öjeninin modern anlamda uygulanması açısından önemli bir adım atıldığını ifade etmektedir. PAUL, Diane B., "Social Darwinism and Eugenics", **The Cambridge Companion to Darwin**, (Ed. Jonathan Hodge), Cambridge University Press, Cambridge, 2006, s. 235.

Platon'a göre savaşlarda ve devlet yönetiminde yararlılık gösterenlerin ödüllendirilmesi, iyi cins olarak nitelendirilen erkeklerin kadınlarla evlenmelerinin devlet tarafından zorunlu tutulması ve bu evliliklerden doğan çocukların bir kurul tarafından yetiştirilmesi ideal bir toplumun gereklerindedir¹⁹.

1600'lerin ortasında ise Thomas Hobbes'un doğanın ilkel düzenini "*bellum omnium contra omnes*" yani "her şeyin her şeyle savaşı" olarak nitelemesi, bireycilik ve yaşam mücadelesine ilişkin görüşlerin Darwin'den uzun zaman önce dile getirildiğini göstermektedir²⁰. Hobbes'a göre, devlet olmadıkça insanlar yağmalama ve yok etmeye eğilimli olup herkes herkese karşı daima savaş halindedir. Bu savaş²¹ yalnız meydana somut şiddet olarak bulunmaz; aynı zamanda toplumda bunun önüne geçebilecek bir güvence de her durumda mevcut değildir²².

İkinci olarak Sosyal Darwinizm kavramının en önemli ismi olan Herbert Spencer'dan söz edilmelidir. Spencer *evrim kanunu ile ilgili olarak sürü halinde yaşayan, avlanan ve işbirliğine eğilimli bulunan hayvanların ayrımını yapmakta; bütün hayvan âleminin de bir şekilde birbirine bağlı olduğunu ifade etmektedir*²³. Spencer, bireylerin kendi ayakları üzerinde durma fikrini ise "*Devlete Karşı İnsan*" isimli eserinde dile getirmiş ve toplumsal evrime yönelik güçlü bir iddiayı ortaya koymuştur²⁴. Heywood'a göre Spencer'ın insanların arasındaki doğal seleksiyonu ele alması, en uygun olanın hayatta kalması (*survival of the fittest*) fikrine yol açmaktadır ve bu açıdan toplum da bireylerin hayatta kalma mücadelesini gerçekleştirdikleri bir alan olarak görülmelidir²⁵. Toplumu yaşayan bir organizma olarak gören Spencer'ın düşüncesinde insanlar arasındaki yoğun kaynak rekabeti, hiçbir sınırlandırma olmaması halinde, doğal olarak en iyi toplumu ortaya çıkaracaktır²⁶. İş olmayanlara, çalışmayı reddedenlere karşı merhametle davranılmaması gerektiğini söyleyen Spencer, bu konuda şunları söylemektedir:

19 Platon'un eserinde Glaukon, Adeimantos, Thyraskymakhos ve Sokrates'in tartışmasında Glaukon, evindeki kuş ve köpeklerin en iyi cinslerinin çiftleştirildiğini ifade etmekte ve diyalogdaki herkes, insan cinsi için de durumun benzer olduğunu, özellikle savaşçı sınıfın niteliği açısından böyle yapılması gerektiğini ifade etmektedir. PLATON, **Devlet**, (Çev. S. Eyüboğlu, M. A. Cimcoz), 7. Basım, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, **2003**, s. 135-137.

20 ALLCHIN, Douglas, "Sosyal Darwinizm Darwinci Değil", **Bilim ve Ütopya Dergisi**, Yıl: **2011**, Sayı: 210, s. 16-20.

21 Sosyal Darwinizm'in Amerika'daki önemli isimlerinden William Graham Sumner'ın da savaşla ilgili ifadeleri dikkat çekicidir. Siyasetçilerin savaşın gerekliliğine ve iyi bir şey olarak görülmesine dair yaptıkları vurguya dikkat çeken Sumner, savaşın uygarlık tarihinde insanlığın gelişimi açısından yararlı olup olmadığına dair bir sorgulama yapmakta ve dünya üzerindeki birçok topluluktaki savaş olgusuna eserinde yer vermektedir. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. SUMNER, William G., **Social Darwinism / Selected Essays of William Graham Sumner**, Prentice Hall Inc., New Jersey, **1963**, s. 30 vd.

22 HOBBS, Thomas, **Leviathan**, (Çev. S. Lim), 10. Basım, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, **2012**, s. 101.

23 SPENCER, Herbert, **İlk Prensipler-II**, (Çev. S. Evrim), 1. Basım, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, **1947**, s. 16.

24 SPENCER, Herbert, **Devlete Karşı İnsan**, (Çev. Y. S. Altındal), 1. Basım, Litera Yayınları, İstanbul, **2016**, s. 46.

25 HEYWOOD, **2013**, s. 67.

26 MARSHALL, **2005**, s. 695.

"Bunlar en basit ifadeyle, o ya da bu şekilde 'işe yarayanların' sırtından geçinen 'işe yaramazlardır'; aylak ve ayyaş takımı, suçlular ve suç işleme yolunda ilerleyenler, çok çalışıp çabalayan anne ve babalarının omuzlarında yük olan gençler, hanımlarının maaşlarına el koyan kocalar, fahişelerin gelirlerini paylaşan adamlar ve aynı türe eşdeğer olan, göze daha az batan ve daha düşük sayıdaki kadınlar. Böylelerinin saadetten nasibini alması doğal bir şey midir? Ya da bu tiplerin kendilerine ve yakınlarına mutsuzluğu tattırmaları doğal mıdır?"²⁷

19. yüzyıl İngiltere toplumuna bakarak topluma yararlı çalışanlar ile onların üzerinden geçinenler arasında ayrıma giden Spencer'a göre, dini temelleri de bulunan ve yaşamın bugünkü seviyesine gelmesini sağlayan kanun şudur: "*Kendi varlığını sürdürecektir kadar aktif olmayan bir canlı ölmelidir*"²⁸. O dönemde İngiltere'de çıkan Yoksulları Koruma Yasası (*Poor Law*) toplumda aylaklığa sebep olmuş, suç oranlarını arttırmış ve ahlaki bir yozlaşmayı da beraberinde getirmiştir²⁹. Bu yönüyle Spencer'ın idealindeki devlet, sanayi toplumuna geçişte devletin derhal bırakması ve özel girişime devretmesi gereken görevlerin bir gerekçelendirmesinden oluşmaktadır³⁰. Bu düşüncede kanunlar da olumsuz nitelikte ifadelerle eleştirilir; çünkü doğadaki en güçlünün yaşaması yoluyla sağlanacak ideal düzeni engellemektedirler³¹. Bu açıdan toplum doğal bir oluşum olarak görülürse toplumsal bir olgu olan ve toplumdaki neşreden hukuk da bir o kadar doğal olmalıdır³². Buna bağlı olarak sağlığa, güvenliğe, kamusal fonlara ve devlet okullarına ilişkin her şey bu doğal düzeni bozduğu gerekçesiyle karşı durulması gereken düzenlemelerdir³³. Servet, sosyal konum ve siyasi iktidar eşitsizliklerine müdahale etmeye yönelik şekilde yoksullara, işsizlere ve engellilere destek ve yardımlar bu yönüyle doğal düzene bir hakarettir³⁴. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Sosyal Darwinizm ile ilgili kaleme alacağı önemli eserde Richard Hofstadter, Spencer'ın topluma ilişkin teorisinin Malthus'un nüfusa ilişkin kaygıları ve uyarıları etrafında şekillenmiş olduğunu vurgulamaktadır³⁵.

27 SPENCER, 2016, s. 46.

28 Spencer burada çalışmak istemeyenin yemek de yememesi gerektiğine yönelik eski bir Hristiyan ilkesini ifade etmektedir. SPENCER, 2016, s. 46. Buna ek olarak Darwinci ifadelerde de buna benzer tezler bulunmaktadır, Darwin'e göre yaşam mücadelesi konusunda kastedilen, yalnızca bireyin hayatta kalması değildir, hayatta kalan, bir sonraki soyun üremesine de katılmalı ve yaşamayı sağlayan özelliğini gelecek nesle aktarmalıdır. ERTAN, Haluk, Biyolojinin Ötesindeki Darwinizm, **Bilim ve Ütopya Dergisi**, Yıl: 2011, Sayı: 210, s. 9-15.

29 SPENCER, 2016, s. 47.

30 SABINE, George, **Yakın Çağ Siyasi Düşünceler Tarihi**, 1. Basım, (Çev. Ö. Ozankaya), Gündoğan Yayınları, Ankara, 1991, s. 117.

31 SABINE, 1991, s. 111.

32 TOPÇUOĞLU, Hamide, **XIX. Yüzyıl Sosyologlarında Hukuk Anlayışı**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 151, Ankara, 1961, s. 111.

33 SABINE, 1991, s. 111.

34 HEYWOOD, 2013, s. 67.

35 HOFSTADTER, Richard, **Social Darwinism In American Thought**, 15. Basım, Beacon Press, Boston, 1967, s. 39. Sosyal Darwinizm'in Darwin, Spencer, Haeckel veya Sumner'in eserlerinde bir kavram olarak yer almadığını ifade eden Ertan'a göre ortada Darwin'in ismi bulunan bir ideoloji bulunmaktadır; ancak Darwin ve çağdaşı düşünürlerin bundan haberi yoktur. Bir kavram olarak Sosyal Darwinizm Hofstadter'in Social Darwinism in American Thought isimli eserinde ilk kez ayrıntılı olarak ele alınmış ve kimlerin Sosyal Darwinist olduğu konu-

Üçüncü olarak Alman Sosyal Darwinist Ernst Haeckel'in görüşleri burada bizim için önem arz etmektedir³⁶. Oldukça etkili bir zoolog ve düşünür olan Haeckel, Alman akademisinde Darwin ve Sosyal Darwinizm konusundaki isimlerin en başında gelmektedir³⁷. Haeckel'e göre insanların hayvan olarak nitelendirilmesi hususundaki yaygın görüşün aksine, tür olarak insan ahlak bakımından en üstte değildir; en evrimleşmiş tür olmasından ötürü hayvanlardan ayrı bir konumda bulunmaktadır³⁸. İnsan ile maymun arasında solunum, sindirim, kan basıncı gibi özellikler açısından farkın olmadığını ifade eden Haeckel'e göre, duygusal zekâ ve dil konusunda da iki tür arasında benzer özellikler bulunmaktadır³⁹.

Dil, din, toplum ve hukuk gibi temel alanlarda, akıl ile dogma arasında kesin bir ihtilaf gördüğünü söyleyen Haeckel'e göre modern kültürde çatışmaya neden olan bütün dogmaların kaldırılması gerekmektedir⁴⁰. İdeal devletin düzeni ile kilisenin görüşleri arasında çok açık bir çatışma bulunduğunu dile getiren Haeckel, Alman devletine ve Alman milletine bu tür fikirlerin değil, aklın egemen olması gerektiğini ifade etmektedir⁴¹. Okullarda antropoloji, psikoloji ve biyolojinin ikinci planda okutulmasını eleştiren Haeckel, modern kültür devleti olarak gördüğü Almanya'nın medeni kurallarla mı yoksa kilise kurallarıyla mı yönetileceğine karar vermesi gerektiğini vurgulamaktadır⁴². Haeckel'in çatışmacı, ırka dayalı Sosyal Darwinist tutumu, Almanya'da bu fikirlerin yerleşmesi ve kabul görmesinde son derece etkili olmuştur⁴³. Bu açıdan Almanya'nın Sosyal Darwinizm'e dair tartışmaların odağındaki ülke olması nedensiz değildir. Birliğini geç tamamlamış Almanya, sanayileşme yarışında arayış kapatmaya çalışırken güçlü olanın haklı olduğuna yönelik Sosyal Darwinist slogana sahip çıkmıştır ve Sosyal Darwinizm en büyük ilgiyi Almanya'da görmüştür⁴⁴.

sunda Hofstadter ile takipçilerinin görüşleri belirleyici olmuştur. ERTAN, **2011**, s. 10.

36 Sosyal Darwinizm yalnızca Batılı düşünürleri değil, Osmanlı aydınlarını da etkilemiştir. II. Meşrutiyet öncesi ve sonrasında başta Ahmet Mithat Efendi, Abdullah Cevdet, Beşir Fuad, Rıza Tevfik ve Cenap Şahabettin olmak üzere birçok Osmanlı aydını Sosyal Darwinist etki içerisinde yetişmiş ve eserler ortaya koymuşlardır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. DOĞAN, Atila, **Osmanlı Aydınları ve Sosyal Darwinizm**, 1. Basım, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.

37 SHERRAT, Yvonne, **Hitler'in Filozofları**, (Çev. Ö. Eldaş), 1. Basım, Say Yayınları, İstanbul, **2014**, s. 79.

38 SHERRAT, **2014**, s. 79-81.

39 HAECKEL, Ernst, **İnsânın Menşesi / Nesl-i Beşer**, (Çev. A. Nebil), 1. Basım, Gece Kitaplığı, Ankara, **2015**, s. 34.

40 HAECKEL, Ernst, **Kâinatın Muammaları**, 1. Basım, (Çev. A.H. Daner), Devlet Basımevi, İstanbul, **1936**, s. 24.

41 Haeckel burada ayrıca kilise egemenliğinde bulunduğunu ifade ettiği ve Weimar döneminde Reichstag'ın önemli partilerinden biri olan Merkez Parti (Zentrumspartei)'yi eleştirmektedir. HAECKEL, **1936**, s. 24.

42 Haeckel, psikolojiye ve evrime dayalı biyolojiye yer vermedikleri gerekçesiyle Alman hukuk eğitimini de eleştirmektedir. HAECKEL, **1936**, s. 20-22.

43 DOĞAN, **2006**, s. 90.

44 Tanar'a göre bu süreçte büyük oranda Alman aydınlarından etkilenen Osmanlı aydınlarının Sosyal Darwinizm'e yaklaşımı büyük benzerlik göstermektedir. TANAR, Mehtap, **Batı Avrupa'da Sosyal Darwinizm Tartışmaları ve Düşünce Dünyasına Etkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **2011**, s. 113.

Bu kapsamda son olarak Sosyal Darwinist çizgide yer almamakla birlikte Nazi döneminin ünlü Darwinist biyologu Konrad Lorenz'e yer verilmelidir. *İşte İnsan: Saldırganlığın Doğası* isimli kitabında Darwin'in yaşam mücadelesi ifadesinin çarpıtılarak tüm evrendeki canlıların birbirinin düşmanı olarak gösterildiğini söyleyen Lorenz, bunun aslında, türdeşler arasındaki mücadele şeklinde anlaşılması gerektiğini söylemektedir⁴⁵. Tür içi mücadelenin yanında türler arası mücadelenin de doğada var olduğunu söyleyen Lorenz'e göre, tür içi ya da türler arası mücadelede av ile avlayanın sayısını sürekli dengede tutan bir düzen bulunmaktadır ve bir türün var oluşunu, onu besin olarak gören bir diğer tür değil, türün kendi içindeki rekabet tehdit etmektedir⁴⁶. Taş baltanın bulunuşundan bu yana ahlaki sorumluluk artmakla birlikte, insanın insanı öldürmesindeki kolaylık da artmıştır ve silahın bulunmasıyla insan türünün kendini ayıklaması korkunç sonuçlarla dünyaya hâkim olmaya başlamıştır⁴⁷. Bu husus, aynı zamanda eylemin sonucuyla eylemin arasındaki ilişkinin değiştiğini göstermektedir:

"Algılarımızın, duygularımızın, eylem ve davranışlarımızın tetiklediği bütün duyum uyarılarına karşı kapalı tutulması sayesinde terbiyesiz bir çocuğa bile hak ettiği tokadı atamayan bir insan, bir füzenin ya da bombanın fırlatma mekanizmasını harekete geçirecek düğmeye basabilmekte ve yüzlerce sevimli, masum çocuğu alevler içinde yakarak, kavurarak öldürebilmektedir. İyi yürekli, cesur, dürüst aile babaları insanlarla kaynayan alanları bomba yağmuruna tutabilmektedir"⁴⁸.

Görüldüğü üzere Sosyal Darwinizm'in zooloji, biyoloji, antropoloji ve psikolojiden yola çıkılarak siyaset bilimine uyarlanması burada söz konusudur⁴⁹. Sosyal Darwinizm'in Darwin, Spencer, Haeckel'in eserlerinde kavram olarak yer almadığını ifade eden Ertan'a göre ortada Darwin'in ismi bulunan ancak onun dışında gelişen bir kavram bulunmaktadır⁵⁰. Spencer'ın liberal düşüncesi temelinde şekillenen Sosyal Darwinizm, değişen dünya koşullarında ulusçuluk, ırkçılık gibi alanlarda kuramın özünü aşacak şekilde yorumlanmıştır⁵¹.

III. Sosyal Darwinizm'in Faşizm Özelinde Siyasi İdeolojilerle İlişkisi

Siyasi ideolojilerin Sosyal Darwinizm ile kurduğu ilişkilerin incelenmesine çalışıldığında

45 LORENZ, Konrad, *İşte İnsan: Saldırganlığın Doğası*, (Çev: V. Atayman, E. T. Güney), 1. Basım, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2008, s. 54-56.

46 LORENZ, 2008, s. 57.

47 LORENZ, 2008, s. 340- 341.

48 LORENZ, 2008, s. 381.

49 Bu konuda organik evrimle ilerleme arasında hatalı bir bağlantı kurulduğunu ifade eden Gould'a göre insan gruplarını gelişmişlik düzeylerine göre ayıran Batı Avrupalılar kendilerini en üstte konumlandırırken, düşman ilan ettiklerini en altta konumlandırmışlardır. GOULD, Stephen J., *Darwin ve Sonrası: Doğa Tarihi Üzerine Düşünceler*, (Çev. C. Tömürcü), 2. Basım, Say Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 42.

50 ERTAN, 2011, s. 10.

51 TANAR, 2011, s. 113.

ilk olarak Sosyal Darwinizm'in liberalizmle ilişkisine bakmak uygun görünmektedir. Klasik liberalizmin çıkış noktası olarak birçok fikrîsel kaynağı olmakla birlikte başta doğal haklar teorisi, faydacılık, iktisadi liberalizm ve Sosyal Darwinizm gibi çeşitli öğretilerden beslenen bir ideoloji olduğu anlaşılmaktadır⁵². Bireysel sorumluluk ve bir hayatın refah içinde olup olmamasının bizzat o kişinin kendi yeteneğine bağlı olduğunun 19. yüzyıl liberal düşünürlerince sıklıkla seslendirildiğini ifade eden Heywood, bu fikre göre toplumdaki bireyler arasında *"yetenekli ve çalışma isteği olanlar müreffeh bir hayat sürerken, yetersiz veya tembel olanlar bunu gerçekleştiremez"*⁵³. demektedir.

Önceki başlıkta değinilen Spencer'ın görüşlerini ortaya koyduğu 1850'li yıllarda, ünlü Fransız liberal düşünür Frederic Bastiat'ın yoksullara yardım programları, parasız eğitim, iş güvencesi, kâr güvencesi, teşvikler, artan oranlı vergi gibi birçok destekleyici düzenlemeyi üst sınıfların alt sınıfa hukuki zor yoluyla bakmalarının vasıtaları olduğu gerekçesiyle eleştirmesi de bu hususta önemlidir⁵⁴. Sanayi, ticaret, eğitim, sanat ve din gibi alanların devlet tarafından çıkarılan yasalarla düzenlenmeye çalışılmasını adaletin tahrip edilmesi olarak gören Bastiat'a göre, *"Hukuk ancak bazılarında alıp başkalarına verdiği takdirde gelir eşitliği sağlayan bir araç haline getirilir ki bu haliyle artık o bir yasal soygun cihazına dönüşmüştür"*⁵⁵. Liberal düşüncenin, düzeni, bozulmaması gerekli bir doğallık içerisinde algılaması, bireyin hiçbir dış etki olmadan kendi kaderine terk edilmesi anlamına da gelmektedir. Bu şekilde üst sınıf düzenin içerisinde kendine yaşam şansı bulurken, alt sınıfların hızlı bir şekilde yok olmasının fikri zemini hazırlanmaktadır.

İkinci olarak anarşizmin de Sosyal Darwinizm ile kurduğu ilişkiye değinilmelidir. Anarşist düşünür Pyotr Kropotkin'in karşılıklı yardım teorisinde kendisini gösteren bu ilişki, evrim teorisini biyolojik bir destekle sosyal dayanışma üzerinden açıklamaya vurgu yapmakta, türlerin işbirliğiyle kolektif enerjilerini geliştirdiklerini savunmaktadır⁵⁶. Kropotkin'e göre Darwin'in Malthus'tan aldığı etkinin dışında geliştirdiği söylemle evrim teorisini çarpıtan düşünceler, dayanışmanın topluluk halinde yaşayan canlıların hareketlerinde ağır basan yön olduğunu görememektedir⁵⁷. İlk canlı organizmalardan hayvanların ortaya çıkışına, memelilerden insanlara milyonlarca yıllık zamanda dayanışma duygusunun canlılarda alışkanlık haline geldiğini ifade eden Kropotkin, dayanışmanın bir ahlaki duyarlılık şeklinde kalıtım yoluyla aktarıldığını savunarak Sosyal Darwinizm'i liberal düşünceden çok daha farklı şekilde yorumlamaktadır⁵⁸. Kropotkin bütün canlıların dayanışma içerisinde yaşamaya özgülendikleri hususunda şunları ifade etmektedir:

52 HEYWOOD, 2013, s. 61.

53 HEYWOOD, 2013, s. 66-67.

54 BASTIAT, Frederic, **Hukuk**, 4. Basım, (Çev. Y. Arsan, A. Yayla), Liberte Yayınları, Ankara, 2010, s. 32.

55 BASTIAT, 2010, s. 34.

56 Heywood ayrıca Sosyal Darwinizm - anarşizm ilişkisi hususunda şunları ifade etmektedir. "İnsan türü gibi başarılı türlerin, karşılıklı yardımlaşmaya güçlü bir istekleri vardır. Kropotkin'e göre, Antik Yunandaki site devletlerinde ve Ortaçağ Avrupası'nda gelişen karşılıklı yardımlaşma, kapitalizmin rekabetçi düzeni tarafından alt üst edilmiştir. HEYWOOD, 2013, s. 202.

57 KROPOTKIN, Pyotr, **Anarşist Ahlak**, 2. Basım, (Çev. I. Ergüden), Kaos Yayınları, İstanbul, 2014, s. 38.

58 KROPOTKIN, 2014, s. 40.

"Kartal serçeyi parçalar, kurt köstebekleri parçalar, ama kartallar ve kurtlar avlanmak için kendi aralarında dayanışırlar; serçelerle köstebekler de yırtıcı hayvanlara karşı öyle iyi dayanışırlar ki, yalnızca beceriksizlikleri yüzünden yakalanırlar. Tüm hayvan topluluklarında genel bir olgu olan dayanışma, burjuvaların bizi iyice aptallaştırmak için her türlü nakarat biçiminde erdemini övdükleri yaşam mücadelesiyle karşılaştırılmayacak kadar önemli bir doğa yasasıdır⁵⁹."

Kropotkin'e göre bireyin kendi türüyle dayanışmadan sürekli rekabet içinde yaşadığına yönelik ifadeler kabul edilemez; zira hayvanlar ve insanlar arasında ilerlemenin yasası aynı zamanda karşılıklı yardımlaşmanın da yasasıdır⁶⁰. Dayanışmaya dayalı pratikler, tarihin en karanlık dönemlerinde dahi sona ermemiştir; köleliğe ve sömürüye rağmen dayanışma olgusu, topluları ve tüm canlıları ayakta tutmayı başarabilmiştir⁶¹. Bu açıdan Kropotkin'e göre tıpkı kendini güçlülere karşı güçsüzlerin koruyucusu olarak sunan otorite gibi, yasa ve kilise de birbirlerini ahlak vasıtasıyla korumaktadır; kurtuluş, dayanışmacı insanın yasadan, dinden ve otoriteden ahlak ilkesinin sahipliğini geri almasıyla mümkün olacaktır⁶².

Üçüncü olarak faşizme bakıldığında diğer milletlere üstünlük kurma amacındaki faşizmin, ırk ve millet üstünlüğüne dayalı yapısının Sosyal Darwinizm'den de etkilenmiş bir ideoloji olduğu anlaşılmaktadır⁶³. Ekonomik gelişmeyi rekabet temelinde savunan liberal görüşün ve gelişmeyi insanlar arasındaki dayanışmaya bağlayan anarşizmin aksine faşizm, ekonomik gücü kendi kendine yetebilme olarak ele almaktadır⁶⁴. Söz konusu bu ilişki toplumsal anlamda ulusun büyüklüğüne, genel refaha ve biyolojik temelde cinsiyete ve ırka bağlanmaktadır⁶⁵. Faşizm ile Sosyal Darwinizm ilişkisi hakkında Heywood şu ifadeleri kullanmaktadır:

"Darwinci düşünce, faşizme iyiliğin güç, kötülüğün zayıflık olduğu politik değerini aşmıştır. Sempati, merhamet, şefkat gibi insanlığın geleneksel ve dinlerinin değeri aksine, faşizmde sadakat, görev, itaat gibi savaşa dayanan değerlere saygı gösterilmektedir. Savaş zaferle süslendiğinde, güce ve dayanıklılığa tapılır. Aynı şekilde zayıflıkla alay edilir ve zayıf ya da yetersiz olanın ortadan kaldırılması hoş karşılanır. Ortak çıkar için zayıflar feda edilir çünkü bir türün hayatta kalması, o türün mensubu bireylerin

59 KROPOTKIN, 2014, s. 39-40.

60 KROPOTKIN, 2014, s. 40.

61 KROPOTKIN, 2014, s. 43.

62 KROPOTKIN, 2014, s. 44.

63 HEYWOOD, 2013, s. 61.

64 HEYWOOD, 2013, s. 61.

65 NEOCLEOUS, 2014, s. 129.

her birinin hayatından daha önemlidir. İnsancıl yaklaşım, bunun tam tersine, zayıfı korumayı öğütler. Faşizmde zayıflık ve özürüllük katlanılmaz ve yok edilmelidir⁶⁶."

Faşizmin hayatı Sosyal Darwinizm'e benzer şekilde bir mücadele alanı olarak görmesi ve ırka dayalı değerlerin gelişmişliği mücadeleye katkıda bulunmak ve kendini adamakla anlam bulmaktadır⁶⁷. Faşizmin iradeyi öne çıkaran yapısı siyaset ve toplumun kalıcı mücadele ve savaş alanı olarak kavranmasını gerektirmektedir⁶⁸. Neocleous'un deyişiyle, ulusu savunmak için mücadele eden devlet, biyolojik bir saikle ırkın korunması amacını kendisine hedef olarak koymakta ve faşizm, bu şekilde kan, kafatası ölçümü ve fiziksel özellikleriyle bireyleri ırklarının diğer üyelerine bağlamaktadır⁶⁹.

İtalyan faşizmi ile Alman Nasyonal Sosyalizminin iki farklı siyasi düzen hedeflediğini savunan görüşler, genelde anti-semitizmin ve biyolojinin Nazizm'de merkezi bir yere sahip olduğunu ve bunun İtalyan faşizminde baskın olmadığını savunmaktadır⁷⁰. Buna karşılık Neocleous, Nazizm'de anti-semitist öğelerin ulus fikri ve faşist düşünce ile bütünleştirildiğini dile getirmektedir⁷¹. Mussoloni'nin faşizmi yasadan ve devletten öte, insan hayatına fiziksel ve ruhsal bir disiplin içerisinde yön vermek gayesindeki bir düzen olarak tanımlaması da bu açıdan dikkat çekicidir⁷².

Nazi Almanyası'nda Darwin'in her zaman ırkçılığa ilişkin tartışmaların tam ortasında yer aldığını ifade eden Sherrat, başta Haeckel olmak üzere birçok Sosyal Darwinistin nasyonal sosyalist fikirleri ciddi şekilde etkilediğini ifade etmektedir⁷³. Ayrıca Neocleous, 1853 yılında *Arthur Gobineau* tarafından yayınlanmış olan *İnsan Irklarının Eşitsizliği Üzerine Bir Deneme*'nin de Almanya'daki ırkçı fikirlere büyük oranda öncülük ettiğini belirtmektedir⁷⁴. Bu kapsamda Alman romantizminden milliyetçiliğe uzanan anti-semitist öğelerin de Hitler'in fikri dünyasının oluşmasında etkili olan güçlü devlet, savaş, üstinsan, biyolojik ırkçılık gibi kavramlara kaynaklık ettiği bilinmektedir⁷⁵. Örneğin Hitler, *Kavgam*'da insanlığı üç türe ayırarak uygarlık yaratan, koruyan ve tahrip eden olarak sınıflandırmakta ve uygarlık yaratanları ari ırklar olarak ifade etmektedir⁷⁶. Hitler'e göre

66 HEYWOOD, 2013, s. 222.

67 HEYWOOD, 2013, s. 218.

68 NEOCLEOUS, Mark, **Faşizm**, (Çev. D. B. Kılınc), 1. Basım, Notabene Yayınları, İstanbul, 2014, s. 32.

69 NEOCLEOUS, 2014, s. 53-54.

70 NEOCLEOUS, 2014, s. 54.

71 NEOCLEOUS, 2014, s. 55.

72 MUSSOLINI, Benito, **Faşizm ve Faşist Devlet**, (Çev. S. Toker, M. Tekin), 1. Basım, Toker Yayınları, İstanbul, 1998, s. 11.

73 SHERRAT, 2014, s. 79.

74 NEOCLEOUS, 2014, s. 54. Söz konusu eser için bkz. GOBINEAU, Arthur, *The Inequality of Human Races*, (Çev. A. Collins), 1. Basım, William Heinemann Publishing, London, 1915, <https://archive.org/details/inequalityofhuma00gobj>, 15.04.2017.

75 SHERRAT, 2014, s. 86.

76 HITLER, Adolf, **Kavgam**, (Çev. T. Tuğcu), 1. Basım, Gökçe Kitabevi, Ankara, 2001, s. 323.

hayvanlar âleminde olduğu gibi insan toplulukları arasında da ırk kanunları bulunmak-
tadır ve bu kanunları ihmal edenler insan gelişimini sekteye uğratırlar⁷⁷.

“Tabiat, zayıf bireylerin kuvvetlilerle çiftleşmelerini arzu etmediği gibi yüksek bir ırkın aşağı bir ırk ile de de karışmasını da hiç istemez. Çünkü bu takdirde, tabiatın insanlığı evrimleştirmek için binlerce yüzyıldan beri üstlendiği görev, bir müdahale ile boş bir hale sokulmuş olur⁷⁸.”

Hitler ve Nazi Almanyası'nın ırka ve anti-semitizme dair vurgusunun İtalyan faşizminin ötesinde biyolojik özelliğine dikkat çeken Neoclaus, Mussolini'nin daha politik ve kültürel bir süreç olarak ırka odaklandığına dikkat çekmektedir⁷⁹. Son olarak bu başlıkta üzerinde durulan liberalizm, anarşizm ve faşizmin Sosyal Darwinizm'i çok farklı şekilde yorumladıklarına dikkat etmek gerekmektedir. Liberal ve anarşistlerin eleştirdikleri yasalar, Nazilerin ırka dair fikirlerini hayata geçirmek için kullandıkları en önemli araç olmuştur.

IV. Irk Yasaları Özelinde Sosyal Darwinizm ve Nasyonal Sosyalizm İlişkisi

Bu son başlıkta Nasyonal Sosyalizmin hukuk anlayışında Sosyal Darwinist etki üzerine çalışılacaktır. Sosyal Darwinizm'in faşizmle olan bağlantısının yanında Nazizm'in hukuk eliyle ırk ıslahı çalışmasına gitmesi ve böylelikle ari ırkların yaşamalarının sağlanması bu başlıkta asıl olarak inceleme konusu yapılacaktır. Bu kapsamda ilk olarak Weimar Cumhuriyeti Dönemi'nin bitişiyle Hitler'in şansölye olmasının ardından NSDAP önderliğinde ırka ilişkin yasalara bakılacaktır.

Bu çerçevede öncelikle, Alman kabinesinin, Hitler'in başında olduğu Nazi Partisi'nin iktidara geldiği yıl olan 1933'te kabul ettiği kısırlaştırma yasasından, yani tam adıyla *Kalitsal Hastalığı Olan Nesillerin Önlenmesine İlişkin Yasa*'dan bahsetmek gerekmektedir⁸⁰. Doğacak çocukların fiziksel ya da zihinsel ciddi bir kalitsal engeli olacağına tıbbi raporlarla kanıtlanması halinde kalitsal hastalığı olan herkesin kısırlaştırılabileceğini ifade eden bu yasa, temelde kısırlaştırmaya aday dokuz ayrı nitelik belirlemiştir: *doğuştan zeka geriliği, şizofreni, manik-depresif kişilik bozukluğu, epilepsi, kalitsal körlük, kalitsal sağırılık, ileri düzeyde kalitsal fiziksel bozukluk ve ileri düzeyde alkolizm*⁸¹. Söz konusu bu yasayı uygulamak amacıyla iki doktor ve bir hukukçudan oluşan kalitsal sağlık mahkemeleriyle temyiz mahkemelerinin kurulduğunu ifade eden Friedlander'a göre,

77 HITLER, 2001, s. 323.

78 HITLER, 2001, s. 319.

79 Bu konuda ayrıca İtalya'da 1938 Faşist Irkçılık Manifestosu'nun da kaleme alındığını söylemek gerekmektedir. Belge, İtalyan faşizmindeki ırk kavramının biyolojik olduğunu kabul etmekle beraber Alman ırkçılığından ayrı tutulması gerektiğini vurgulamaktadır. NEOCLEOUS, 2014, s. 65.

80 FRIEDLANDER, Henry, “Engellilerin Ayıklanması ve Katledilmesi”, **Nazi Almanyasında Toplumdan Dışlananlar**, (Çev. B. Tanrıseven, F. İşbuğa Erel, S. N. Şad), (Ed. R. Gellately, N. Stoltzfus), Phoenix Yayınevi, 1. Basım, Ankara, 2002, s. 207-208.

81 FRIEDLANDER, 2002, s. 208.

Nazi döneminde bu yasa kapsamında 300.000 üzerinde insan kısırlaştırılmıştır⁸². 1933 ile 1936 yılları arasında Almanya çevresinde 250'ye yakın kısırlaştırma mahkemesinin kurulduğunu ifade eden Bock ise mahkemelerin genelde idari amirler ve doktorların şikâyetleriyle çalıştığını ifade etmektedir⁸³.

Kısırlaştırmaya ilişkin bu yasanın Sosyal Darwinist bir açıdan ırkın temizlenmesi ve gelecekteki Alman ırklarının sağlığının düşünülmesi gerekçesiyle bağlantısını kurmak da yerinde olacaktır⁸⁴. Ayrıca Alman ırkının saflığının bozulmaması amacıyla kurulan bu mahkemelerin bir yönüyle biyoloji, psikoloji ve insan anatomisinin hukuk kurallarına meşruiyet sağlamasıyla da ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

İkinci olarak bahsedilmesi gereken yasalar 1935 tarihli Nuremberg Irk Yasaları'dır. Bu yasaların yürürlüğe girmesinden daha önce karışık evliliklerin ve Almanlarla Yahudilerin arasındaki ilişkilerin toplumda ve siyasette eleştirildiği bilinmektedir⁸⁵. Friedlander'a göre Yahudilerin eğitim, hukuk ve idari alandaki tüm pozisyonlarına son verilmesine yönelik talebi, irksal ölçütlerle birleştirilmiş ve Yahudilerin ayrıma tabi tutulmasına yönelik bir eylem planıyla hayata geçirilmiştir⁸⁶. Bu açıdan "*Nuremberg Yasaları ve ardından gelen evlilik yasaları, doğrudan Yahudi tehlikesine yönelik politikaların yanı sıra, genel bir irksal-biyolojik bakış açısının ifadesi olarak görülebilir*"⁸⁷. Reichstag'da Reich Bayrak Yasası⁸⁸ ve Vatandaşlık Yasası⁸⁹ ile aynı gün geçirilen bu yasaların amacı, iç siyasetteki tartışmalara da bir son verilmesini sağlamak ve partinin misyonunu yasal bir zeminde temellendirmektir⁹⁰. Bu yasaların kaynağı hususundaki tartışmalar için baskın görüşün hızlı bir karar verme süreci değil, Yahudilerin Alman topraklarından çıkarılmasını hedefleyen bir planın parçası olduğunu söylemek mümkündür⁹¹. Bu noktada *Alman Kanını ve Onurunu Koruma Yasası*'na yoğunlaşmak gerekmektedir. Zira *Mischlinge* olarak ifade edilen kesimin, ırkın temizlenmesi ve arılaştırılması açısından son derece merkezi bir

82 FRIEDLANDER, 2002, s. 208-209.

83 BOCK, Gisela, "Nazi Almanyası'nda Irkçılık ve Cinsiyet Ayrımı", **Biyoloji Kader Olunca**, Kalkedon Yayınları, 1. Basım, (Ed. Renate Bridental, Atina Grossmann, Marion Kaplan), İstanbul, s. 344.

84 Bu konuyla ilgili makalesinde Jerry Bergman ilk Alman öjenistlerinin Yahudi Almanları da ari ırk olarak kabul ettiklerini, bu düşünceye Yahudi doktorların da Almanya içi ve dışında destek verdiklerini ifade etmektedir. Yahudilerin ari ırk kapsamı dışında tutulması Alman öjeni teorisyenleri ve hukukcularının daha sonra gerçekleştirdikleri bir değişimle ortaya çıkmıştır. BERGMAN, Jerry, **Darwinism and the Nazi Race Holocaust**, Creation Ex Nihilo Technical Journal, 13 (2), 1999, s. 103, <https://www.trueorigin.org/holocaust.php>, 15.04.2017.

85 FRIEDLANDER, Saul, **Nazi Almanyası ve Yahudiler**, (Çev. A. Selman), 1. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 144.

86 FRIEDLANDER, 2016, s. 183.

87 FRIEDLANDER, 2016, s. 183.

88 Bu yasaya göre Yahudilerin Alman bayrağı çekmeleri Alman onuruna saldırı sayılmakta ve yasaklanmaktadır. FRIEDLANDER, 2016, s. 170.

89 Friedlander, Vatandaşlık Yasası'yla ilgili olarak yasa çıkmadan önce tüm Yahudi profesörlerin üniversitedeki görevlerine son verildiği ifade etmektedir. FRIEDLANDER, 2016, s. 170.

90 FRIEDLANDER, 2016, s. 170-175.

91 Friedlander'a göre Hitler muhaliflerin ve bürokrasinin itirazlarından kaçmak için çok hızlı bir karar alma süreci planlamış ve güçlü bir tepkinin gelmesinden kaçınmıştır. FRIEDLANDER, 2016, s. 176.

yerde durduğu görülmektedir. Bu kavram Alman soyundan olmayanların derecelendirilmesine yönelik bir ifade olmakla birlikte, aynı zamanda soyuna Yahudi kanı karışmış vatandaşların hukuki açıdan yaptırım görüp görmeyeceğine ilişkin bir değerlendirmeyi de içermektedir⁹². Bu yasayla Yahudiler devlette resmen ikinci sınıf vatandaş olarak tanımlanmıştır ve 450.000 safkan Yahudi ile 250.000 *Mischlinge* yasa kapsamına alınmıştır⁹³. Bu ise yasaların ırklar arasında değer ve değersizleştirmeye dayalı bir ayrım yaptığını ve üremeyi kontrol ederken ırk açısından neyin kabul edilemez olduğunu belirten bir sava dayandığını göstermektedir⁹⁴. Aşağı ırkı neyin oluşturduğuna yalnız siyaset bilimcilerin ifadelerinde rastlanmadığını söyleyen Bock, bu hususun tıp doktorları, antropologlar ve psikiyatristlerce inceleme ve öneri konusu yapıldığını ifade etmektedir⁹⁵. Söz konusu bu durum, Sosyal Darwinist etkinin hukuk ile kesişiminde önemli bir yerde bulunmaktadır.

Bu başlıkta bahsedilecek bir diğer husus Nazi Almanyası'nda gerçekleştirilen ve 2. Dünya Savaşı'nın başlamasına az bir zaman kala hayata geçirilen T4 ötenazi planıdır⁹⁶. Knauer isimli engelli bir bebeğin, ailesinin isteği ve Hitler'in onayıyla öldürülmesine ilişkin tartışmaların ardından başlayan engelli çocukların ötenazisine yönelik uygulamalar daha sonra Hitler'in erişkinlere yönelik ötenazi planını genişletmesini de beraberinde getirmiştir⁹⁷. Engellilerin topluma bir yük olmalarının ve küçük görülerek dışlanmalarının da bu plana bir gerekçe oluşturmasının ardından Hitler, operasyon için yetkiyi bir Nazi Partisi organı olan KdF (*kanzlei des führers*)'ye vererek planın uygulanmasını emretmiştir⁹⁸. Buna ek olarak Friedlander konuyla ilgili makalesinde, Alman erişkin engellilerin Yahudiler gibi uluslararası bir desteğe sahip olmamasının Nazilerin eyleme geçmelerinde kolaylık sağladığını ifade etmektedir⁹⁹.

Son olarak bu kapsamda Nasyonal Sosyalizmin yalnız anti-semitizmi ırksal temizlik için hedef olarak koyduğunu söylemek yanlış olacaktır. Yahudilerin yanında Çingener, siyahiler ve özürülülerin de biyolojik ırkçılığın hedefinde oldukları burada ifade edilmelidir¹⁰⁰. Fonseca, Nazilerin bir suç ağının ajanı olarak suçlanmalarına karşılık Çingenerlerin de doğuştan suçlu olduklarının sıklıkla seslendirildiğini ve savaştan sonraki Nürnberg Mahkemeleri'nde de bu iddianın sanıklarca yinelenildiğini ifade etmektedir¹⁰¹.

92 Bu konuda ayrıntılı bilgi ve tartışmalar için bkz. FRIEDLANDER, 2016, s. 143-144.

93 <https://www.ushmm.org/wlc/tr/article.php?ModuleId=10007819>, 22.01.2016.

94 BOCK, 2011, s. 335.

95 BOCK, 2011, s. 335.

96 Plana verilen bu isim, operasyonun Berlin'de bulunan "Tiergarten Strasse 4 numaralı ofis"te planlanmasından ileri gelmektedir. FRIEDLANDER, 2002, s. 214.

97 FRIEDLANDER, 2002, s. 212.

98 FRIEDLANDER, 2002, s. 213.

99 FRIEDLANDER, 2002, s. 213. Çocuk ötenazisinden erişkin ötenazisine genişletilen bu çalışmalar, 1941'den başlayarak toplama kampındaki tutuklular için de uygulanmaya başlanmıştır. FRIEDLANDER, 2002, s. 218.

100 FONSECA, Isabel, **Beni Ayakta Gömün**, (Çev. Ö. İlyas), 1. Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2002, s. 309.

101 Fonseca, Nazilerin yaptığı Çingene Soykırımı'nın ancak 1982'de Şansölye Helmut Schmidt tarafından kabul edildiğini ifade etmektedir. FONSECA, 2002, s. 309.

Bir diğer nokta olarak Nazilerin iktidara gelişinin ardından kürtaj yasağı ve zorunlu kısırlaştırmaların kadınlar üzerinde anneliğe yönelik çelişkili uygulamalar olarak burada belirtilmesi gerekmektedir¹⁰². Bock'a göre bu durum, kadınlığa dair biçilecek rolün nüfus politikasıyla bağlantılı olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir. Zira çocuk yapmaya zorlanma veya bundan engellenme de hukuk eliyle ortaya konan siyasetin elinde olup biyolojik bir algıyla kadın yaşamının analizinin Nazi yönetiminin elinde olduğunun bir başka şekilde ifadesidir¹⁰³.

Nazilere ait ögelerdeki ırkın sağlığı ve gelecek kuşaklar açısından ırkın bozulmasının engellenmesine yönelik yasaştırmalar özellikle hukuk-antropoloji ve biyoloji ilişkisi açısından da son derece önemlidir. Burada Nazi düzeninin Sosyal Darwinizm'i bir önceki başlıktan farklı olarak biyolojik bir temelde kavradığı söylenebilir. Bir karşılaştırmaya gidilecek olursa, liberal söylemdeki düzenin doğallığına dokunulmaması savunmasına karşılık, Nasyonal Sosyalizm ve faşizm, siyaset ve hukuk vasıtasıyla var olan düzeni değiştirerek bir "yeniden oluşumu" hedeflemektedir. Bu açıdan Nazizm'i, biyoloji ile hukukun siyasal sistem içerisinde öne çıkarılması olarak da görmek gerekmektedir.

SONUÇ

Sosyal Darwinizm, farklı ideolojik anlayışlar tarafından çok farklı şekillerde yorumlanabilmiştir. Toplumda en uygun olanların yaşaması gerektiğine ilişkin Sosyal Darwinist görüşün siyasi ideolojiler tarafından rekabet, dayanışma veya ırk merkezinde yorumlanabilmesi sebebiyle toplumda hukukun ve devletin yerinin nasıl olması gerektiğine ilişkin görüşler de değişiklik göstermektedir. Faşizmin toplumdaki bireyleri ırk temelinde kavraması, hukukun da bu yönde kullanılmasını beraberinde getirmektedir. Söz konusu bu kavramsallaştırmada farklı bir hukuk-biyoloji ilişkisi ve en uygun olan ırkın devlet politikaları ve yasalar ile toplum içerisinde kalması sağlanmaktadır. Bu çerçevede faşist devlet tarafından belirlenen üstün ırkın ıslah edilmesine ilişkin görüşlerde üstün ırkların üremeleri teşvik edilirken bunun dışında kalan toplulukların çocuk sahibi olmaları engellenerek üstün ırkla karışmalarının önüne geçilmektedir.

Sosyal Darwinizm ile Nasyonal Sosyalizm arasındaki ilişkinin değerlendirildiği bu çalışmada ilk olarak Darwin'in düşüncelerinin genel bir değerlendirilmesi yapılmış ve Darwin'in de etkilendiği Malthus'a ait tezlere yer verilmiştir. İkinci olarak Sosyal Darwinizm olarak ifade edilen ancak Darwin'in teorisi ortaya atılmadan önce Spencer tarafından "en uygun olanın yaşaması" fikriyle ifade edilen teorinin ne olduğuna değinilmiştir. Spencer'in toplumsal düzeni devlet ve hukuk eliyle dokunulmaması gereken bir sistem olarak tasavvur etmesini ise yalnızca Darwin ile değil, dönemin liberal düşünürleriyle paralel şekilde ortaya konan fikirler olarak görmek gerekmektedir. Spencer'in ardından yer verilen Haeckel'in görüşleri ise Alman Sosyal Darwinizmi'nin Nasyonal Sosyalizmle ilişkiye girmesi açısından önem ifade etmektedir. Nüfusun kontrolü, ırkın sağlığı, en uygun olanın hayatta kalması fikirleri tarihin ilk çağlarından beri var olmakla

102 BOCK, 2011, s. 340.

103 BOCK, 2011, s. 340.

birlikte, bu fikirlerin modern bilimin ölçüleriyle ve hesaba dayalı bir şekilde uygulanması yeni bir olgudur. Bu aynı zamanda yalnız doğanın değil, insanın da matematiksel ve fiziksel ölçümlerle kavranmasını beraberinde getirmektedir. Bu açıdan insan ırkına dair ölçümlerin bütün dünyayı sardığı bir dönemde faşist düşüncenin güçlü şekilde ortaya çıkması doğaldır. Sosyal Darwinizm'in biyolojik bir ırkçılıkla devlet yönetiminde görülmesi ise bu fikre dair yasalılaştırmalar eliyle ayrımcılığın, kısırlaştırmaların ve imhanın yasal zeminini oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

- ALLCHIN, Douglas, "Sosyal Darwinizm Darwinci Değil", **Bilim ve Ütopya Dergisi**, Yıl: **2011**, Sayı: 210, (s. 16-20).
- BASTIAT, Frederic, **Hukuk**, 4. Basım, (Çev. Y. Arsan, A. Yayla), Liberte Yayınları, Ankara, 2010.
- BERGMAN, Jerry, **Darwinism and the Nazi Race Holocaust**, Creation Ex Nihilo Technical Journal, 13 (2), **1999**, s. (101-111), <https://www.trueorigin.org/holocaust.php>.
- BOCK, Gisela, "Nazi Almanyası'nda Irkçılık ve Cinsiyet Ayrımı", **Biyoloji Kader Olunca**, Kalkedon Yayınları, 1. Basım, (Ed. Renate Bridental, Atina Grossmann, Marion Kaplan), İstanbul.
- DARWIN, Charles, **İnsanın Türeyişi**, (Çev. Ö. Ünalın), 1. Basım, Onur Yayınları, Ankara, 1975.
- DARWIN, Charles, **Seksüel Seçme**, (Çev. S. Belli), 1. Basım, Onur Yayınları, İstanbul, 1977.
- DARWIN, Charles, **Türlerin Kökeni**, (Çev. Ö. Ünalın), 7. Basım, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2015.
- DOĞAN, Atıla, **Osmanlı Aydınları ve Sosyal Darwinizm**, 1. Basım, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.
- ERTAN, Haluk, "Biyolojinin Ötesindeki Darwinizm", **Bilim ve Ütopya Dergisi**, Yıl: **2001**, Sayı: 210, (s. 9-15).
- FONSECA, Isabel, **Beni Ayakta Gömün**, (Çev. Ö. İlyas), 1. Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2002.
- FRIEDLANDER, Saul, **Nazi Almanyası ve Yahudiler**, (Çev. A. Selman), 1. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.
- FRIEDLANDER, Henry, "Engellilerin Ayıklanması ve Katledilmesi", **Nazi Almanyasında Toplumdan Dışlananlar**, (Çev. B. Tanrıseven, F. İşbuğa Erel, S. N. Şad), (Ed. R. Gellately, N. Stoltzfus), Phoenix Yayınevi, 1. Basım, Ankara, **2002**, (s. 203-231).
- GOBINEAU, Arthur, **The Inequality of Human Races**, (Çev. A. Collins), 1. Basım, William Heinemann Publishing, London, 1915, <https://archive.org/details/inequalityofhumaOogobi>.
- GOULD, Stephen J., **Darwin ve Sonrası: Doğa Tarihi Üzerine Düşünceler**, (Çev. C. Tömürcü), 2. Basım, Say Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- HAECKEL, Ernst, **İnsanın Menşe'i / Nesl-i Beşer**, (Çev. A. Nebil), 1. Basım, Gece Kitaplığı, Ankara, 2015.
- HAECKEL, Ernst, **Kâinatın Muammaları**, (Çev. A. H. Daner), 1. Basım, Devlet Basımevi, İstanbul, 1936.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan, **Felsefe Sözlüğü**, 5. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1979.
- HEYWOOD, Andrew, **Siyasi İdeolojiler**, (Çev. A. K. Bayram, Ö. Tüfekçi, H. İnaç, Ş. Akın, B. Kalkan), 5. Basım, Liberte Yayıncılık, Ankara, 2013.
- HOFSTADTER, Richard, **Social Darwinism In American Thought**, 15. Basım, Beacon Press, Boston, 1967.
- LEWONTIN, Richard C., **İdeoloji Olarak Biyoloji**, (Çev. C. Adanur), 1. Basım, Kolektif Kitap, İstanbul, 2015.
- LORENZ, Konrad, **İşte İnsan: Saldırğanlığın Doğası**, (Çev. V. Atayman, E. T. Güney), 1. Basım, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2008.

- MALTHUS, Thomas, **An Essay on The Principle of Population**, 1. Basım, Gece Kitaplığı, Ankara, **2014**
23. MARSHALL, Gordon, **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çev. O. Akinbay, D. Kömürcü), 2. Basım, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2005.
- NEOCLEOUS, Mark, **Faşizm**, (Çev. D. B. Kılınc), 1. Basım, Notabene Yayınları, İstanbul, 2014.
- PAUL, Diane B., "Social Darwinism and Eugenics", **The Cambridge Companion to Darwin**, (Ed. Jonathan Hodge), Cambridge University Press, Cambridge, **2006**, (214-239).
- PLATON, **Devlet**, (Çev. S. Eyüboğlu, M. A. Cimcoz), 7. Basım, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2003.
- SABINE, George, **Yakınçağ Siyasi Düşünceler Tarihi**, (Çev. Ö. Ozankaya), 1. Basım, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1991.
- SHERRAT, Yvonne, **Hitler'in Filozofları**, (Çev. Ö. Eldaş), 1. Basım, Say Yayınları, İstanbul, 2014.
- SPENCER, Herbert, **Devlete Karşı İnsan**, (Çev. Y. S. Altındal), 1. Basım, Litera Yayınları, İstanbul, 2016.
- SPENCER, Herbert, **İlk Prensipler-II**, (Çev. S. Evrim), 1. Basım, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1947.
- STEFFOF, Rebecca, **Charles Darwin - Evrim Devrimi**, (Çev. İ. B. Kalinyazgan), 5. Basım, TÜBİTAK Yayınları, Ankara, 2008.
- SUMNER, William G., **Social Darwinism / Selected Essays of William Graham Sumner**, Prentice Hall Inc., New Jersey, 1963.
- ŞENGÖR, A. M. Celal, **Yaşamın Evrimi Fikrinin Darwin Döneminin Sonuna Kadarki Kısa Tarihi**, 1. Basım, İTÜ Yayınevi, İstanbul, 2004.
- TANAR, Mehtap, **Batı Avrupa'da Sosyal Darwinizm Tartışmaları ve Düşünce Dünyasına Etkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- TOPÇUOĞLU, Hamide, **XIX. Yüzyıl Sosyologlarında Hukuk Anlayışı**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 151, Ankara, 1961.
- <https://www.usmmm.org/wlc/tr/article.php?ModuleId=10007819>.

